

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничий факультет
Кафедра екології

Дипломна робота
магістра

з теми: **ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ
РЕГІОНАЛЬНО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «МАЛЬОВАНКА»**

Виконав: магістрант 2 курсу
Ecolb1- M19 групи
Спеціальності 101 Екологія
Якубаш Руслан Анатолійович

Керівник:
Любинський О.І., доктор
сільськогосподарських наук, професор

Рецензент:
Федорчук І.В., кандидат біологічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2020 року

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПЗТ - природно-заповідні території

ПЗО- природно-заповідні об'єкти

ПЗФ -природно-заповідний фонд

НПП- національний природний парк

РЛП - регіональний ландшафтний парк

З М І С Т

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	2
ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	7
1.1. Сучасні аспекти збереження біорізноманіття.....	7
1.2. Напрямки організації збереження біорізноманіття у контексті сталого розвитку	14
1.3.Закордонний досвід та міжнародне співробітництво у сфері збереження біорізноманіття.....	28
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ	33
2.1.Фізико-географічна характеристика РЛП «Мальованка»	33
2.2. Методичні аспекти системної оцінки збереження біорізноманіття у контексті сталого розвитку	35
2.3 Техніка безпеки у заповідниках	53
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ	58
3.1. Оцінка флори та фауни парку.....	58
3.2. Екологічна оцінка природно-заповідних територій парку.....	63
3.3. Зонування території парку	70
3.4. Система туристичних та навчальних маршрутів	76
3.5. Економічна оцінка території парку.....	91
ВИСНОВКИ.....	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	103

ВСТУП

Збереження біорізноманіття є однією із найважливіших складових державної екологічної політики України. Біорізноманіття формує безпечне для життя і здоров'я людини навколишнє природне середовище, забезпечує населення продуктами харчування, ліками, сировиною для промисловості. Крім того, підтримує функціонування екосистем, зокрема кругообіг і очищення природних вод, збереження ґрунтів і стабільність клімату. Для людей біорізноманіття має економічну, рекреаційну, культурну, екологічну та інші цінності. Наше власне здоров'я, а також здоров'я економіки та суспільства загалом, залежать від безперервного отримання різноманітних «екосистемних послуг», замінити які буде або дуже дорого, або просто неможливо. Йдеться про послуги екосистем із забезпечення людства природними ресурсами, здоровим середовищем існування, іншими екологічно та економічно значущими «продуктами». Україна, займаючи лише 6 % загальної площі Європи, володіє 35 % видів її біорізноманіття. Однак вплив людської діяльності на його стан дуже помітний. Широкомасштабні осушувальні роботи призвели до знищення ландшафтів. Понад 80 % водно-болотних угідь втратили своє первісне значення. Істотні зміни спостерігаються в степових природних екосистемах, які збереглися лише окремими малоконтурними острівцями. Природні лісові екосистеми займають 5,1 млн га, тоді як штучно створені лісові екосистеми – 4,3 млн га. Природнозаповідний фонд України складає близько 3,7 млн га або всього 6,05 % від території країни, і його потрібно суттєво збільшити. Збереження біорізноманіття є однією із ключових складових стратегії сталого розвитку, екологічної політики держав світу та ЄС. В Україні також повинен бути створений дієвий організаційно-економічний механізм забезпечення відповідної діяльності. Ефективність збереження генофонду людини, рослинного і тваринного світу певною мірою залежить від ефективності роботи органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. Тому вивчення організаційної структури управління збереженням біорізноманіття набуває особливої актуальності. Система

управління збереженням біорізноманіття в Україні має складну, розгалужену і бага торівневу структуру. Центральним органом виконавчої влади, який здійснює загальне керівництво цим процесом, є Міністерство екології та природних ресурсів України. Упродовж останніх років відмічено деяку нестабільність у функціонуванні Міністерства, часту реорганізацію структурних підрозділів, їх функцій, підпорядкованості, дублювання повноважень.

Проблема збереження біорізноманіття, підтримання екологічного стану екосистем широко висвітлювалася у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. На сьогодні результати завершених системних досліджень, орієнтованих на вирішення проблеми формування дієвого організаційно-економічного механізму збереження біорізноманіття в Україні практично відсутні. Ці обставини визначають актуальність теми магістерської роботи, формування мети та завдань дослідження.

Мета дослідження – оцінка ефективного організаційно-економічного механізму збереження біорізноманіття РЛП «Мальованка» в рамках забезпечення сталого розвитку.

Для досягнення поставленої мети нам необхідно було виконати наступні завдання дослідження:

- вивчити природні умови РЛП «Мальованка» ;
- дослідити флору та фауна парку;
- проаналізувати особливості розвитку природно-заповідні території та зонування території парку;
- дослідити проблеми та перспективи розвитку туристично-рекреаційної діяльності парку.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні та прикладні засади удосконалення організаційно-економічного механізму збереження біорізноманіття.

Об'єкт дослідження – комплексна діяльність РЛП « Мальованка».

Методи дослідження. Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці та методичні розробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених з даної проблеми. При проведенні дослідження застосовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи. Основними методами дослідження, використаними у роботі, є: абстрактно-логічний; економіко-статистичний – монографічний; термінологічний підхід, методи аналогії та моделювання одо удосконалення організаційно-економічного механізму збереження біорізноманіття.

Практичне значення. Запропоновані методичні підходи з для обґрунтування і розробки системи заходів щодо вдосконалення еколого-економічного механізму розвитку природо-заповідних територій РЛП «Мальованка».

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що узагальнено та доповнено інформацію про флору та фауну парку, особливості розвитку природно-заповідні території та зонування території парку, розроблено заходи щодо поліпшення та розширення мережі природно-заповідних територій, їх ефективного використання.

Апробація. Основні положення і результати досліджень обговорені й одержали схвалення на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками науково-дослідної роботи у 2020-2021 навчальному році.

Публікації. Основні положення і висновки дослідження опубліковані у «Збірнику наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками науково-дослідної роботи у 2020-2021 навчальному році».

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота викладена на 107 сторінках основного друкованого тексту та складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 69 найменувань.

ВИСНОВКИ

1. На території переважає відносно незмінений природний ландшафт, характерний для Малого Полісся. Тут немає промислових зон, відсутнє радіаційне забруднення, Територія має значну кількість природних екотопів з цінним рослинним та тваринним світом. На території виявлено ряд рідкісних та малопоширених видів рослин, в тому числі 13, занесених до Червоної книги України. Тут є низка існуючих та перспективних заказників та пам'яток природи. Територія є привабливою для наукового та екологічного туризму, а також природоохоронних екскурсій.

2. РЛП "Мальованка" - єдина поліфункціональна природно-заповідна територія в північній частині Хмельницької області. Національний природний парк "Подільські Товтри" створений на Товтровому пасмі і репрезентує зовсім інші природні комплекси. РЛП "Мальованка" - перший РЛП на Малому Поліссі. Створений РЛП "Мальованка" має велике значення для охорони природи цього своєрідного краю та збереження його біорізноманіття.

3. Територія РЛП "Мальованка" знаходиться на межі Малого та Житомирського Полісся і тому має специфічну рослинність і флору. Велике значення територія РЛП має для екологічного виховання молоді, в першу чергу шкільного віку, чисельні школи цього краю не мають екологічного центру.

4. Нині в малополіській частині області починається робота по створенню національного природного парку "Озеро Святе", природа якого має як спільні риси з територією РЛП "Мальованка", так і свої особливості. Тому в перспективі слід розглянути питання про приєднання РЛП "Мальованка" до НПП "Озеро Святе". Одним із перших кроків існування мережі екологічних стежок на території РЛП "Мальованка" є їх створення (маркування стежки, обладнання місць відпочинку тощо) та підготовка путівників по кожній стежці окремо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агробіорізноманіття України: теорія методологія, індикатори, приклади. Кн. 2. – К. : ЗАТ Нічлава, 2005. – 592 с.
2. Актуальні питання розвитку земельної реформи в Україні / Даниленко А. С., Білик Ю. Д. та ін. – К. : Урожай, 2004. – 96 с.
3. Алексеев С. С., Пичугин М. Ю., Самусенок В. П. Разнообразие арктических гольцов Забайкалья по меристическим признакам, их положение в комплексе *Salvelinus alpinus* и проблема происхождения симпатрических форм // Вопросы ихтиологии. Т. 40. – 2000. – № 3. – С. 293-311.
4. Аллен Р. Как спасти Землю (Всемирная стратегия охраны природы). – М. : Мысль, 1983. – 172 с.
5. Алтухов Ю. П. Природоохранная генетика // Экология в России на рубеже XX века (наземные экосистемы). – М. : Научный мир, 1999. – С. 9-26.
6. Амирханов А. М., Тишков А. А. Национальная стратегия и План действий по сохранению биологического разнообразия в России // Сохранение биоразнообразия : мат. конф. – М., 1999. – С. 28-27.
7. Аналіз стану природно-заповідного фонду України. Інформаційно-аналітичні матеріали та пропозиції Міністерства екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://regioda.in.ua/lystopad/files/2015/02/analizpzf022015.pdf>.
8. Андриенко Т. Л., Плюта П. Г., Прядко Е. И., Социально-экологическая значимость природно-заповедных территорий Украины.– К. : Наук. думка, 1991. – 160 с.
9. Андриенко Т. Л., Грищенко Ю. М., Прядко О. І. Регіональні ландшафтні парки України: стан та перспективи створення // Актуальні проблеми створення Надслучанського регіонального ландшафтного парку та шляхи їх вирішення : мат.-ли науковопрактичного семінару (Березне). – Рівне : РДГУ, 1999. – С.7-13.
10. Андриенко Т. Л., Клестов М. Л., Прядко О. І. Мережа регіональних ландшафтних парків України: наукові та організаційні основи створення. – К., 1996. – 35 с.
11. Барановський В. А. Україна. Еколого-географічний атлас : атлас-монографія. – К. : Варта, 2006. – 220 с.
12. Бобылев С. Н., Гусев А. А., Мартынов А. С., Тишков А. А. Экономика для защиты природы. Национальный форум по сохранению живой природы России. – М., 2001. – С. 41-49.
13. Букварева Е. Н. Ключевая экономическая ценность средообразующих функций живой природы и новая стратегия природопользования. Методы решения экологических проблем.– Сумы : СумГУ, 2010. – С. 100- 124.

- 14.Бураков В. І. Грунтозахисно-меліоративне впорядкування агроландшафту як основоположний етап культурного агроландшафтогенезу (теоретичне обґрунтування практичної сфери діяльності) : дис... д-ра геогр. наук : 11.00.11; Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Н. Соколовського УААН. – Х., 1997. – 446 с.
- 15.Веклич О. Збалансоване природокористування як підґрунтя ефективного розвитку національного господарства і світової економіки // Економіка України. – 2007. – 434 № 6. – С. 94-95.
- 16.Воронков А. А. Методы анализа и оценки государственных программ в США. – М. : Наука, 1986. – 190 с.
- 17.Герасимчук З. В. Інституціональне забезпечення сталого розвитку регіону : моногр. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2011. – 420 с.
- 18.Герасимчук З. В. Наукові засади дослідження екологічної безпеки як фактора сталого розвитку // Економіка України. – 2000. – № 11. – С. 63-69.
- 19.Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : моногр. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 528 с.
- 20.Герасимчук З. В., Драченко О. В. Маркетинг міст : навч. посіб.,. – Луцьк : ЛНТУ, 2012. – 156 с.
- 21.Герасимчук З. В., Кондіус І. С. Теоретичні та прикладні засади прогнозування стійкого розвитку ре- 435 гіону : моногр. – Луцьк : Надстир'я, 2010. – 412 с.
- 22.Герасимчук З. В., Олексюк А. О. Екологічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення : монографія. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 280 с.
- 23.Грищенко Ю. М. Основи заповідної справи : навч. посіб. -Рівне : РДТУ, 2000. – 239 с.
- 24.Гродзінський Д. М. Системний підхід в екології й охороні довкілля // Наукові праці Лісівничої академії наук України. – 2014. – Вип. 12. – С. 284- 285 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nplanu_2014_12_43.
- 25.Державне управління : курс лекцій / за заг. ред. Д. І. Дзвінчука. – 2-ге вид., переробл. і 437 доповн. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. – 616 с.
- 26.Зіновчук Н. В. Організаційно-економічний механізм збереження біорізноманіття // Вісник НУВГП, 2014. – Серія «Економіка». – № 3 (67). – 2014. – С. 461-469.
- 27.Конвенція про біологічне різноманіття: громадська обізнаність і участь / відп. ред. 440 Т. В. Гардашук ; Тов «Зелена Україна». – К. : Стилос, 1997. – 154 с.
- 28.Конвенція про водно-болотні угіддя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ramsar.org>.
- 29.Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що знаходяться під загрозою зникнення (CITES) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cites.org>.

30. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://whc.unesco.org/en/conventiontext>.
31. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/104.htm>.
32. Конвенція про охорону мігруючих видів диких тварин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cms.int>.
33. Коржнев М. М., Міщенко В. С., Мовчан Я. І. Концептуальні підходи до удосконалення системи екологічної безпеки в Україні. –К. : РВПС України. – 2000. – 52 с.
34. Кобенюк Г. В., Закорко О. П., Марушевський Г. Б. Збереження біорізноманіття, створення екомережі та інтегроване управління річковими басейнами : посіб. – К. : WIBSP, 2008. – 200 с.
35. Котлер Ф. Основы маркетинга : пер. с англ; общ. ред. и вступ. ст. Е. М. Пеньковой. – М. : Прогресс, 1990. – 736 с.
36. Котлер Ф., Асплунд К, Рей И., Хайдер Д. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы; Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге. –СПб. : Питер, 2005. – 382 с.
37. Крикавський Є., Дейнега І., Дейнега О., Патора Р. Маркетингова інформація : навч. посіб. – Рівне, 2008. – 456 с.
38. Кудеяров В. Н. Роль почв в круговороте углерода // Почвоведение. – 2005. – № 8 – С. 915-923.
39. Куликовский М. С. Видовой состав и распределение диатомовых водорослей в сфагновых болотах Европейской России: экосистемы Приволжской возвышенности // Биология внутр. вод. – 2008. – № 4. – С. 39-47.
40. Лебедева Н. В. Экотоксикология и биогеохимия географических популяций птиц. – М. : Наука, 1999. – 199 с.
41. Лебедева Н. В., Дроздов Н. Н., Криволицкий Д. А. Биоразнообразие и методы его оценки. – М. : Изд-во МГУ, 1999. – 94 с.
42. Мельник Л. Г. Социально-экономическое значение и экономический механизм сохранения биоразнообразия // Механізм регулювання економіки.–2008. –№ 2. –С. 15-23.
43. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/index.php/dopovidi>.
44. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/index.php/dopovidi>.
45. Національна доповідь України про гармонізацію життєдіяльності суспільства у навколишньому природному середовищі. Спеціальне видання до 5-ї Всеєвропейської конференції міністрів навколишнього середовища «Довкілля для Європи». – Київ, 2003. – 128 с.

46. Павлов Д. С., Букварева Е. Н. Средообразующие функции живой природы и экологическая концепция природопользования// Проект ТЕЕВ – экономика экосистем и биоразнообразия: перспективы участия России и других стран СНГ : мат.-лы совещания (Москва, 2010). – М. : Центр охраны дикой природы, 2010. – С. 7-19.
47. Пал Леслі А. Аналіз державної політики : пер. з англ. –К. : Основи, 1999. 205
48. Пан'європейська Стратегія біологічного і ландшафтного різноманіття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/Biodiversity/Default_en.asp.
49. Про екологічну мережу : закон України від 24 червня 2004 р. № 1864-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – С. 502.
50. Про охорону навколишнього природного середовища : закон України від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 41. – С. 346.
51. Сохнич А. Я., Харачко М. В. Організаційно-економічний механізм збереження біорізноманіття на землях природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення // Вісник НУВГП : Рівне, 2014. – Серія «Економічні науки». – Випуск 4 (68). – 2014. – С. 373-382.
52. Стадницький Ю. І. Економіко-організаційні проблеми управління оздоровленням довкілля // Регіональна економіка. – 2000. – № 4. – С. 132-140.
53. Системний підхід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
54. Стратегія державної екологічної політики України на період до 2020 року // Офіційний сайт Мінприроди України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/index.php/about/strategy>.
55. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз і здійснення в Україні. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 750 с. 279
56. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління // Демократичне врядування: наук. вісн. – 2008. – Вип. 1., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 453 <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-2/doc/2/11.pdf>.
57. Хвесик М. А., Збагерська Н. В. Економічна оцінка природних ресурсів: основні методологічні підходи. – Рівне : РДТУ, 2000. – 194 с.
58. Царенко О. М., Несветов О. О., Кадацький М. О. Основи екології та економіка природокористування. Курс лекцій. Практикум : навч. посіб. – 2-ге вид. стер. – Суми : Університетська книга, 2004. – 400 с.
59. Червона книга України. Рослинний світ. – К. : Укр. енциклопедія, 1996. – 608 с.
60. Экономика сохранения биоразнообразия. Проект ГЭФ «Сохранение биоразнообразия Российской Федерации» / под ред. А. А. Тишкова ; Институт экономики природопользования. – М., 2002. – 604 с.

61. Экономическая оценка биоразнообразия / С. Н. Бобылев, О. Е. Медведева, В. Н. Сидоренко [та ін.] ; под. ред. С. Н. Бобылева, А. А. Тишкова. – М., 1999. – 110 с. 308
62. Якимчук А. Ю. Перспективы международного сотрудничества в сфере сохранения биоразнообразия // Внешнеэкономическая деятельность страны в условиях вступления мировой экономики в режим турбулентности : мат.-лы междунауч.-практ. конф. – Астана : Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, 2015. – С. 147-152. 310
63. Якимчук А. Ю. Economic Efficiency of the Ecosystems functions of the biodiversity // Innovative Technologies in Water Management Complex : міжнар. конф. молодих вчених НУВГП. Issue II. Collected articles of young scientists. – Rivne, 2012. – Р. 91-93.
64. Якимчук А. Ю. Екологічна мережа України: аналіз показників формування та аспек- 456 ти управління [Електронний ресурс]// Державне управління: удосконалення та розвиток: наук. вісник АМУ. – 2013. – № 12. – Режим доступу журналу: <http://www.dy.nauka.com.ua>.
65. Якимчук А. Ю. Економіка і організація природно-заповідного фонду : моногр.. – Рівне : НУВГП, 2007. – 209 с.
66. Якимчук А. Ю., Черній А. Л. Економіка природокористування : навч. посіб. – Рівне : НУВГП, 2010. – 274 с.
67. Azaro R. C. Biodiversity in Managed Landscapes / R. C. Azaro, D. W. Jonston (Eds). – N-Y : Oxford Univ. Press, 1996. – 233 p.
68. Biodiversity: Measurement and Estimation / Hawksworth D. (Ed.). – London : Chapman & Hall, 1995. – 190 p.
69. Brink B. I. E. Biodiversity Indicators for the OECD Environmental Outlook and Strategy: a feasibility study : RIVN report. – Bilthoven, 2000. – 52 p.